

**MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARNING GENDER
YONDASHUV ASOSIDA TA'LIMY FAOLIYATINI TASHKIL QILISH
USULLARI.**

*Qdpi Ta'lim Va Tarbiya Nazariyasi Va Metodikasi
(Maktabgacha ta'lim) mutaxassisligi 1-bosqich magistranti*

Olimjonova Ummugulsun Odiljon qizi.

olimjonovau46@gmail.com

Ilmiy rahbar : Xushnazarova Ma'muraxon

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha katta yoshdagi bolalar ta'limida gender yondashuvning ahamiyati va uni amalga oshirish usullari tahlil qilingan. Gender tenglik tamoyillari asosida ta'lim jarayonini tashkil qilish bolalarning qobiliyatlarini to'liq rivojlantirish va stereotiplardan xoli ijtimoiylashuvni ta'minlashga qaratilgan. Maqolada o'yin faoliyati, ta'limiy mashg'ulotlar, adabiyot va vizual materiallardan foydalanish usullari hamda tarbiyachi va ota-onalarning roli batafsil yoritilgan. Shuningdek, gender yondashuvni joriy etishning qiyinchiliklari va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: gender yondashuv, maktabgacha ta'lim, ta'limiy faoliyat, gender tenglik, bolalar tarbiyasi, stereotiplar, ijtimoiylashuv.

Аннотация: В статье рассматривается значение гендерного подхода в образовании детей старшего дошкольного возраста и методы его реализации. Организация образовательного процесса на основе принципов гендерного равенства направлена на всестороннее развитие способностей детей и обеспечение их социальной адаптации без гендерных стереотипов. Рассмотрены методы использования игровой деятельности, образовательных занятий, литературы и визуальных материалов, а также роль воспитателей и родителей. Также в статье описаны трудности внедрения гендерного подхода и предложены рекомендации.

Ключевые слова: гендерный подход, дошкольное образование,

образовательная деятельность, гендерное равенство, воспитание детей, стереотипы, социализация.

Annotation: *This article examines the importance of a gender-based approach in educating preschool-aged children and the methods for its implementation. Organizing the educational process based on the principles of gender equality aims to fully develop children's abilities and ensure their social adaptation free from gender stereotypes. The article explores methods of using play activities, educational lessons, literature, and visual materials, as well as the roles of educators and parents. It also highlights the challenges of implementing a gender-based approach and provides recommendations.*

Keywords: *gender approach, preschool education, educational activities, gender equality, child upbringing, stereotypes, socialization.*

Kirish

Hozirgi zamonaviy jamiyatda gender tenglik va tarbiya masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bolalarning gender identifikatsiyasi va ularning o'z-o'zini anglash darajasini oshirish maktabgacha ta'lim muassasalarida boshlanadi. Shu sababli, ta'lim-tarbiya jarayonida gender yondashuv asosida tashkil etilgan faoliyat bolalarning ijtimoiylashuv jarayonini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Bu maqolada gender yondashuvning nazariy asoslari, maktabgacha katta yoshdagi bolalar uchun ta'limiy faoliyatni tashkil qilishning usullari va amaliy yondashuvlar tahlil qilinadi.

Bugungi kunda har bir hudud, shahar yoki qishloq bo'lsin, butun yer yuzida gender tenglik masalasi o'rtaga qo'yilmoqda. Bu masalani o'rganishni avvalo , gender tenglik tushunchasuni anglashdan boshlashimiz kerak. Gender yondashuvning mohiyati va ahamiyati. Gender yondashuv – bu jamiyatda erkaklar va ayollarning ijtimoiy rollari, huquq va imkoniyatlarini teng deb bilishga asoslangan konsepsiya. Ushbu yondashuv bolalar ta'limida gender stereotiplarni kamaytirish va ularning qobiliyatlarini to'laqonli rivojlantirish uchun zarurdir. Maktabgacha yoshda bolalar jinsiy identifikatsiyani shakllantiradi, ya'ni o'zlarini

qaysi jinsga mansub ekanligini tushunib olish jarayonini boshdan kechiradilar. Bolalarda jinsiy indifikatsiyani shakllantirish uchun bir qator omillar mavjud. Bu jarayon quyidagi omillar ta'sirida shakllanadi:

1. Oila muhiti (gender rol modellarining mavjudligi). Sharq tarbiyasida har bir oilada erkak va ayol rollari mavjud. Shunga binoan erkak qanday shaxs, uning vazifalari nimalardan iborat va oilada erkak qanday ahamiyat kasb etishini bolalar kundalik turmushda o'z ko'zlari bilan ko'rib o'rganishadi. Yoki, qizlarimiz uchun o'z onasi va buvisi ayol obrazi qanday ekanligi, ayollar erlariga bo'ysinishi qaysidir ma'noda erkaklardan bir pog'ona pastda ekanliklarini o'rganadilar. Shuning uchun oila muhiti gender tenglikni tushunishni anglash uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ammo shuni unutmaslik kerakki, jamiyatimizda qonun jihatidan erkak va ayollar teng huquqliligini bolalarga tushuntirish lozim.

2. Ta'lim muassasasidagi faoliyat (o'qituvchi va tarbiyachilarning munosabati). Mustaqil O'zbekistonimizda hoh maktabgacha ta'lim tashkilotlari bo'lsin hoh oliy ta'lim muassasalari bolsin har bir ta'lim dargohida ayollar va erkaklar bir sinf shaklida ta'lim oladilar.

3. Jamiyatdagi stereotiplar (media, madaniyat va boshqa ijtimoiy ta'sirlar). Bugungi kunimizni ijtimoiy tarmoqlariz tasavvur eta olmaymiz. Aynan shu ijtomoiy tarmoqlar ham jamiyatda gender tenglik tushunchasini anglashda muhim o'rin egallamoqda.

Maktabgacha ta'limda gender yondashuvning maqsad va vazifalari. Maktabgacha ta'limda gender yondashuvning asosiy maqsadi – bolalarning shaxsiy xususiyatlari va qobiliyatlarini jinsiy kamsitishlarsiz rivojlantirish uchun teng sharoitlar yaratishdir. Ushbu maqsadni amalga oshirish uchun quyidagi vazifalar qo'yiladi: Gender stereotiplarga qarshi kurashish. Har bir bolaning individual qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berish. Bolalarda turli jins vakillariga hurmat hissini shakllantirish. Bolalarni gender rollar bo'yicha chegaralamasdan, ularning keng qamrovli rivojlanishini ta'minlash.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida gender yondashuvni singdirish uchun bir qator usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Gender yondashuvni

maktabgacha katta yoshdagi bolalar faoliyatida qo'llash usullari. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda gender yondashuvni samarali qo'llash uchun quyidagi usullar va texnikalardan foydalanish tavsiya etiladi:

1. O'yin faoliyati orqali gender yondashuv. Bolalar uchun o'yin asosiy faoliyat turi hisoblanadi. Gender yondashuvni o'yin faoliyatida amalga oshirish uchun: Rol o'yinlari: Bolalarga har xil rollarni bajarish imkoniyatini berish (masalan, o'g'il bolalar shifokor yoki oshpaz, qiz bolalar esa quruvchi yoki sportchi bo'lishi mumkin). Jamoaviy o'yinlar: Bolalarning jamoaviy o'yinlarda har xil jins vakillari bilan birgalikda ishlashiga imkoniyat yaratish. Konstruktiv o'yinlar: Bolalar texnika, qurilish yoki ijodiy faoliyat bilan jinsiy rol cheklovlarisiz shug'ullanishi uchun imkon yaratish.

Ta'limiy mashg'ulotlarda gender tenglikni hisobga olish zarur. Mashg'ulotlarni tashkil etishda: Har ikkala jins vakillariga bir xil imkoniyat yaratish. Mashg'ulot materiallarida gender stereotiplardan voz kechish (masalan, faqat o'g'il bolalarni qahramon yoki qiz bolalarni g'amxo'r sifatida tasvirlamaslik). Ikkala jins uchun qiziqarli mavzularni tanlash (masalan, fan, san'at, sport va boshqalar). Bolalar adabiyoti va vizual materiallardan foydalanish. Gender tenglikni targ'ib qiluvchi adabiyotlar va materiallar tanlash muhim: Kitoblarda har xil jinsiy rollarni tasvirlash (masalan, ayol olim yoki erkak san'atkor). Suratlar va rasm chizish jarayonida jinsiy kamsitishsiz syujetlarni yaratish. Muloqot va axloqiy tarbiya. Bolalar bilan muloqot qilishda jinsiy kamsitishdan saqlanish: Bolalarga hurmat bilan munosabatda bo'lish va ularning shaxsiy qiziqishlarini hisobga olish. Har xil jins vakillarini bir xil baholash va rag'batlantirish. Gender tenglik masalalarini muhokama qilish va bolalarni bu mavzuda o'ylashga undash.

Gender yondashuvni tashkil etishda tarbiyachi va ota-onaning roli muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachining roli gender tenglik tamoyillarini amaliyotga tatbiq etishda katta ahamiyatga ega. Mashg'ulotlarni gender yondashuv asosida rejalashtiradi. Bolalarni gender stereotiplardan xoli faoliyatga undaydi. Ijtimoiy-emosional ko'nikmalarni rivojlantirishda jinsga asoslangan cheklovlardan saqlanadi. Ota-onalar bolalarning gender tenglikka oid tarbiyasida muhim o'rin

tutadi. Ular: Bolalarga uyda jinsiy kamsitishsiz sharoit yaratish. Gender stereotiplarni bartaraf etish uchun tarbiyachi bilan hamkorlik qilish. Bolalarni turli xil faoliyat turlariga jalb qilish.

Gender yondashuv asosida ta'limiy faoliyatni tashkil qilishda qiyinchiliklar duch kelish mumkin. Gender yondashuvni amaliyotga joriy etishda quyidagi qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin: Jamiyatda keng tarqalgan gender stereotiplar. Ota-onalar va tarbiyachilarning gender tenglik bo'yicha bilim va ko'nikmalarining yetarli emasligi. Ta'lim materiallarining gender tenglikka mos kelmasligi.

Ushbu muammoni bartaraf etish uchun quyidagi tavsifialarni berish o'rinlidir.

1. Tarbiyachilar va ota-onalar uchun gender tenglik mavzusida maxsus treninglar o'tkazish.
2. Ta'lim jarayonida gender stereotiplarni kamaytirishga qaratilgan metodik qo'llanmalarni joriy etish.
3. Bolalarning ijtimoiy rollarni erkin tanlashiga imkon yaratish.
4. Ta'lim muassasalarida gender tenglikni targ'ib qiluvchi maxsus loyihalar ishlab chiqish.

Xulosa

Gender yondashuv asosida ta'limiy faoliyatni tashkil etish bolalarning ijtimoiylashuv jarayonini samarali amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bu yondashuv bolalarni teng imkoniyatlar bilan ta'minlash, ularning qobiliyatlarini cheklovlarsiz rivojlantirish va jamiyatda gender tenglikni shakllantirishga yordam beradi. Tarbiyachilar, ota-onalar va ta'lim tizimidagi boshqa ishtirokchilar birgalikda harakat qilsa, gender tenglik tamoyillarini amaliyotga muvaffaqiyatli tatbiq etish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Karimova, G. (2020). Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida gender yondashuvning ahamiyati. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Umarova, N. (2019). Gender tenglik va ta'lim-tarbiya jarayonida stereotiplarni yengish. Toshkent: Ma'naviyat.

3. Maktabgacha ta'lim vazirligi. (2021). Maktabgacha ta'lim metodik qo'llanmalari. Toshkent: Maktabgacha ta'lim ilmiy markazi.
4. Выготский, Л. С. (1984). Психология развития ребенка. Москва: Педагогика.
5. Кон, И. С. (1989). Социология личности: гендерные аспекты. Москва: Наука.
6. Змановская, Е. В. (2004). Гендерная психология в образовании. Москва: Академический проект.
7. UNESCO. (2019). Gender Equality in Education: A Global Report. Paris: UNESCO Publishing.
8. Wood, W., & Eagly, A. H. (2012). Biosocial Construction of Sex Differences and Similarities in Behavior. *Psychological Bulletin*, 128(5), 699–727.
9. Connell, R. W. (2002). *Gender and Power: Society, the Person, and Sexual Politics*. Stanford University Press.
10. Palgrave Macmillan. (2018). *Gender and Early Childhood Education*. Springer Series.

Axborot resurslar:

1. UNICEF. Gender-sensitive Education for Early Childhood Development. www.unicef.org.
2. UNESCO Institute for Statistics. Gender Equality in Early Childhood Education. www.uis.unesco.org.
3. World Bank Group. Gender Issues in Preschool Education. www.worldbank.org.